

El-Behcetü'l-Ünsiyye fi'l-Firâseti'l-İnsâniyye

Al-Bahjatul-Unsiyyah fil-Firasatil-Insaniyyah

Doktora Öğrencisi Ahmet Bayır

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Konya/Türkiye
ahmdbayır17@gmail.com

Necmettin Erbakan University
Konya/Turkiye
ORCID: 0000-0002-2579-2839

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types
Geliş Tarihi | Received
Kabul Tarihi | Accepted
Yayın Tarihi | Published
Yayın Sezonu | Pub Date Season
Cilt | Volume
Sayı | Issue
Sayfa | Pages

Kitap Tanıtımı | Book Review
17 Ocak | January 2023
27 Şubat | February 2023
30 Haziran | June 2023
Haziran | June
26
51
123-129

Atıf | Cite as

Ahmet Bayır, "El-Behcetü'l-Ünsiyye fi'l-Firâseti'l-İnsâniyye". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 26/51 (Haziran 2023), 123-129.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Yayıncı | Published by

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim University

Telif Hakkı | Copyright

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Ahmet Bayır).

El-Behcetü'l-Ünsiyye fi'l-Firâseti'l-İnsâniyye

Muhammed b. Muhammed el-Ğumrî Sibtu'l-Marsafî, thk.

Muhammed Yasir b. Muhammed Cemîl Zekkûr, Dârü'l-
kütübi'l-ilmîyye Lübnan, 2018.

(200 sayfa)

Firâset ilâhî bir nûrdur, mü'mine imânın kuvvetince verilir. (s. 46)

Tanıtımını yaptığımız bu kitap hicrî 10. yy'da yaşamış ve tasavvuf eserleriyle temâyüz etmiş olan Mısır Şâzelî şeyhlerinden Sibtu'l-Marsafî'ye aittir. Tam adı Zeynelâbidîn Muhammed b. Muhammed el-Ğumrî Sibtu'l-Marsafî'dir. Tasavvuf büyüklerinden biri sayılan dedesi Ali b. Halil el-Marsafî'ye nisbetinden dolayı tabakât eserlerinde adı Sibtu'l-Marsafî olarak geçmektedir.

Firâset ilmi batıda fizyonomi, klasik İslam literatüründe ise ilm-i firâset, ilm-i sîmâ ve ilm-i kıyâfet gibi isimlerle bilinmektedir. Bu ilim temelde insanın zâhirine bakan bir ilim olsa da Sibtu'l-Marsafî, *el-Behcetü'l-ünsiyye* ile *et-Tuhfetü'l-behiyye* adlı eserlerinde firâsetin, imânî ve keşfi esaslara dayanan tecrübi bir ilim olduğunu ifade etmektedir. Temelde hikmetle bakmak ve görmek denebilecek firâset, tasavvuf çevresinde çokça zikredilen kurb-i nevâfil ve mü'minin firâsetini ifade eden hadislere dayanmaktadır. Dolayısıyla firâset, tasavvufun bir ilim olarak temâyüz etmesinden önce dahî bazı ehlullâhın nezdinde bir meleke olarak vardı. Ele aldığımız bu eser firâset ve tasavvufun güzel ahlâka erişme yolunda insanlar için faydalı bir ilim olduğunu ortaya koymaktadır.

Müellif ilm-i firâseti; "Allah dostlarına imanlarının kuvvetinden dolayı verilen ledünnî bir ilim" şeklinde konumlandırmaktadır. Yani firâsetin tasavvufla olan doğrudan ilişkisine işaret etmektedir. Müellifin diğer bir ifadesiyle firâset: "Allah'ın mü'min kuluna bahşettiği ilâhî bir nurdur ki mü'min kişi o nur ile bakar. Firâset sahibi güzeli çirkinden, akı karadan, övülmüşü yerilmişten ayırır. Firâsetle bakan sâlik yürüdüğü yolda bahtiyar kişi ile bedbaht kişinin adımlarını görerek yürür ve insanın zâhirî yaratılışından bâtinî ahlâkını kavrar."

Tasavvuf insanı tezkiye ederek bâtınını süsler, güzel ahlâka ulaşmasını ve kâmil insan olmasını salıklar. Zâhir ve bâtin ise bir bütünün iki ayrı yönü olmaları hasebiyle birbirlerinden ayrı oldukları kadar birbirleriyle alâkadardır. Bu bağlamda kişinin fiziksel özelliklerinin, ruhânî, kalbî ve derûnî diyebileceğimiz manevî hâller ile alakadar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sibtu'l-Marsafî bu eserlerinin telif nedenini açıklarken; "İnsan tabiatı gereği medenî bir varlıktır, toplumdaki koparılması mümkün değildir. Şer ise insanlar arasında çok yaygındır. Eğer bu ilimle, insanların hayır ve şer noktasındaki ahlâkları hakkında fikir sahibi olabilirsek, toplum için büyük bir fayda sağlanmış

olacaktır.” der. Bu çerçeveden bakıldığında insanların güzel ahlâklı kişileri bilmesinin ve şer odaklı insanlardan uzak durmasının yolu, zâhirî özellikleri ve bu özelliklerin bâtına dönük anlamlarını bilmesinden geçmektedir. Sülûk ehlinin ise seyr sürecinde, seyrinin sıhhati için her türlü şerden ve şerre götüren şeylerden uzak durması gerektiği bilinmektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda müellife göre tasavvuf ehlinin güzel ahlâka erişmesi yolunda, firâset ilmini bilmesi bir yöntem olarak önem arz etmektedir.

Bu kitap, Sibtu'l-Marsafî'nin firâsete dair kendinden önce yazılmış bilgileri toplayıp özetlemiş olması, müellifin yer yer tasavvufî yorumlarının olması ve tasavvuf ile ilm-i firâsetin birbirleriyle olan münasebetlerinin ortaya konması açısından önem taşımaktadır. Şüphesiz ki firâset ilmi Sibtu'l-Marsafî'den önce üzerine birçok eserin telif edildiği bir ilimdir. Müellif, bu eserlerden farklı olarak konu bütünlüğü açısından eksiksiz, muhteva açısından zengin, açıklama ve düzen açısından nitelikli bir eser vermiş olması nedeniyle firâset alanında yazılmış mihenk bir eser ortaya koymuştur.

Müellifin bu iki eseri 2018 yılında Lübnan'da Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye tarafından tek nüsha olarak yayınlanmıştır. Muhakkik ek olarak kitabın girişinde Sibtu'l-Marsafî'nin hayatı ve diğer eserleri hakkında çok kısa bilgiler vermiştir. Kitabın devamında sırasıyla önce şerh niteliğinde olan *el-Behcetü'l-ünsiyye* sonra da asıl metin olan *et-Tuhfetü'l-behiyye* metni gelmektedir. Muhakkik yer yer dipnotlarda güncel görsellerle metindeki açıklamaları destekleyecek eklemelerde bulunmuştur.

a- El-Behcetü'l-ünsiyye fi'l-firâseti'l-insâniyye

Eserin tam adı *el-Behcetü'l-ünsiyye fi'l-firâseti'l-insâniyye ve'l-behctü'l-mardiyye fi'l-firâseti'l-imâniyye ve'l-hikemiyye*'dir. Müellif eserin hamdele ve salvesinde, yapısal özelliklere dayanan firâset bilgisinden önce “akla” atfen, “insanı zekâ ile güzelleştiren, akıl ile süsleyen, siyaset ve firâset ile kemâle erdiren Allah'a (c.c.) hamd olsun” diyerek başlamaktadır. Bu giriş ile müellif zâhire dayanan kuramsal bilgilere aklı önceleyerek aslında salt formalist olmadığını göstermektedir.

Firâsete dair ilk eseri olan *et-Tuhfetü'l-behiyye*'nin şerhi niteliğinde olan bu eserde önce ıstilahî açıdan firâset kavramını ele alır sonra naklî ve aklî delillere genişçe yer verir. Firâseti aklî bir ilim olması açısından doğa bilimlerine dayanan tıp ilminin bir altıdalı olarak izah eder. Bir mukaddime, iki keşf ve bir hatimeden oluşan bu eserinde, ilk firâset eseri olan *et-Tuhfetü'l-behiyye*'den farklı olarak önce “imânî firâsete” daha sonra “hikemî firâsete” yer vermektedir.

Müellifin metodolojik olarak izlediği yol, Kur'an, sünnet ve selef-i sâlihînin görüşlerini zikrettikten sonra aklî delillerle firâset ilminin tıp ilmi gibi tabiat ilimlerine dayandırması şeklindedir. İzah yoluna giderken tıbbî firâsete değinen Sibtu'l-Marsafî, önce ahlât-ı erbaa hakkında açıklamalar yapmaktadır. Ardından müellif “hikemî firâset” başlığı altında küllî ve cüz'î firâset ayrımı yapmaktadır. Küllî firâset bölümünde insanın menşe'inin, ebeveynin mizaçları ve diğer unsurların en güzel şekilde bir araya gelmesiyle ana rahminden itibaren başladığını detaylıca açıklar. Daha sonra kadın ve erkek arasında değişkenlik gösteren huyları, kişinin mülk satın alırken sahip olması gereken alâmetler bilgisini, insandaki örtülmesi farz olan bölgeler hakkında bilgileri ve erkeklerin fiziksel ve duygusal hâllerini ele almaktadır.

Cüzî firâset bölümünde ise bâtinî ahlâkın göstergeleri olan zâhirî biçimler tarif edilmektedir. Bu bölüm insanın fizikî özelliklerinin ve bu özelliklerin zâhir-bâtın münasebeti şeklinde ele alındığı bölümdür. Müellif burada baştan ayağa uzuvları tek tek analiz ederek ahlâkî açıdan nelere tekâbül ettiklerini izah etmektedir. Dolayısıyla bu başlık eserin en geniş bölümünü oluşturmaktadır. Uzuvlara dair yapılan açıklamalardan sonra şer'î açıdan firâsetle ilgisi olmayan alın ve avuç içi çizgilere geçer. Burada münecimlerin sözlerini yalnızca tecrübî bilgi olmaları açısından nakleder. Eserini bazı uzuvlardaki seğirmelerin/kasılmaların ne anlama geldiğini ve hasta bir kişinin vefat edeceğine işaret eden belirtilerin izahlarını yaparak hatimeye ulaştırır.

Son olarak kitabını bitirirken “nefsî firâset” terkiibini kullanarak kulun kendini muhasebe etmesi, hatalarını yoklaması, başkalarını bırakarak kendi ile meşgul olması ve ahireti düşünerek zâhid olması gerektiğini ifade eder. Varlık âlemini itbârî görerek ve varlığa yalnızca tefekkür nazarıyla bakarak Rabbi ile meşgul olması gerektiğini söyler.

İnsanın rahmet ve kurbet peşinde, zikirle meşgul, tek endişesi sürekli Allah'ın (c.c.) huzurunda olabilir miyim endişesi, dilinde sürekli şükür olması, hâl, fiil ve sözlerinde ise her zaman ihlâs ve sıdk üzere olunmasına dikkat çeker. Nasihat niteliğinde olan tavsiyelerini “adalet” vurgusuyla sonlandıran Sibtu'l-Marsafî insanlar arasında hakkı gözetmenin ehemmiyetine dikkat çekerek hatimesini yapar.

Müellif zikrolunan meseleleri detaylarıyla izah ederken şüphesiz kendinden önce bu alanda eserler vermiş isimlere müracaat etmiştir. Bazen eserlerine atıf yaparak bazen de isimlerini vererek Hipokrat, Aristo, Platon ve Polemon gibi Yunan bilginlerinden bilgi aktardığı gibi İmam Şâfiî, İbn Arabî, Fahreddin er-Râzî ve Kuşeyrî'den de sıkça istifade etmiştir.

b- Et-Tuhfetü'l-behiyye fi'l-firâseti'l-insâniyye

Sibtu'l-Marsafî'nin bu eseri, firâset ilmine dair kaleme aldığı ilk eseridir. *El-Behcetü'l-ünsiyye* diye isimlendirdiği diğer eserini ise *et-Tuhfetü'l-behiyye*'nin şerhi olarak kaleme aldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu eser hacim olarak daha küçük olup firâset ilminin vehbî olduğuna dair fikirlerini anlatmaktadır.

Esere firâsetin etimolojisinden ve bu ilmin menşeinden bahsederek başlayan müellif, ardından Kur'an, sünnet ve selef-i sâlihîn nezdinde firâsete delâlet eden bilgileri vererek eserine devam etmektedir. Firâset ilmini ikiye ayırarak; tabii-mîzâcî olan “hikemî firâset” ve ruhânî, nefsi ve vehbî olan “îmânî firâset” şeklinde taksim yapmaktadır.

Sibtu'l-Marsafî önce ikili firâset taksiminden hikemî firâseti ele alır ve hikemî firâset başlığı altında insanın bâtını kemâli için zâhirî görünen tüm paradigmaların mükemmel olması gerektiğini açıklar. Sırasıyla önce meninin rahme inzâli, cimâ esnasındaki feleklerin konumu, doğum sırasındaki feleklerin hareketi, anne ve babanın mizaç açısından dengeli bir çift olmaları, anne ve babanın doğru beslenmiş olması ve bebeğin anne karnında iken annenin doğru beslenmesi şeklinde açıklamaktadır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'i (s.a.v.) örnek vererek; onun en dengeli, en hikmetli ve en ahlâklı hilkate sahip olduğunu söylemektedir.

Hikemî firâset konusunu tamamlarken fasıllar halinde alın, saç, ten rengi, kulak, kaş, göz, burun, ağız, yanak, yüz kızarıklığı, ses tonu, oturup kalkma hareketleri, boyun, göbek, omuz yapısı, bel, boy, ayaklar, topuk yapısı, bacaklar ve bedendeki tüm hatların nelere işaret ettiğini birer cümle ile izah eder. Yapısal olarak zikredilen bu özelliklerin tecrübeye dayanan bilgiler olduğunu ifade eden müellif, herhangi bir insanın teorik olarak bu bilgileri kullanmasıyla bir kanıya ulaşabileceğini ifade eder.

Müellif eserin ikinci kısmında ehlullahın firâset ile yani Allah'ın nûru ile baktıklarını ve bunun iman ile doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir. Böyle bir nazarla bakma hâline ulaşan Allah dostunun, birinci kısımdaki teorik bilgilere dayanan hikemî firâsete karşın kat'i surette hata etmeyeceğini söylemektedir.

Sibtu'l-Marsafî bir kalp ameliyesi ve hâl ilmi olarak tarif ettiği firâsete, Efendimiz'in (s.a.v.): "Mü'minin firâsetinden sakının çünkü o Allah'ın (c.c.) nuruyla bakar." hadisini istişhâd etmektedir. Zikredilen hadis bağlamında kim de Allah'ın (c.c.) nuruyla bakarsa hakkı hak, bâtılı ise bâtıl olarak görür diyerek keşfin firâsetten ibaret olduğunu söylemektedir. Hâl ve makamların kalıcı ve geçici olması durumu bağlamında müridlerin firâsetinin sabit olmadığını, zannî olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun da ancak tekrar ettikçe hâl olarak müritte kalacağını bildirmektedir.

Sibtu'l-Marsafî'ye göre firâset, Allah'ın (c.c.) sûfilerin kalbinde ilham yoluyla yarattığı vehbî bir ilimdir. Aynı zamanda havâtırın kimi zaman vasıtasız bir şekilde kalpte yaratıldığını ve rabbanî olduğunu ifade eden müellif bunun aslında firâset anlamını taşıdığını ve keramet olduğunu belirtmektedir. Firâsetin kuvvetini imanın kuvvetine bağlayan Sibtu'l-Marsafî kişinin kalbi, zikri, cennet sevdası ve cehennem korkusunu aşmış olması, hesap günü, emir, nehiy, va'd ve va'id vb. olgulara olan imanı nispetinde firâsetinin güçlü olacağını ifade eder. Kişinin kalbi eğer bu olgularla bezenirse sahih olan havâtıra yani ilhâm, keşf ve firâsete nail olacaktır.